

8. **Ковальський Н. П.** Анализ отечественных источников по Освободительной войне украинского народа 1648–1654 гг. / Н. П. Ковальський, Ю. А. Мицик. – Днепропетровск, 1986.

9. Колекція мікрофільмів джерел з архівосховищ Росії проф. Ю. Мицика: Російський державний архів давніх актів (Москва). – Ф.123, оп.1, 1649 р., № 5.

10. Літопис Самійла Величка: у 2 т. – К., 1991. – Т. 1.

11. **Маевський В.** Польское военное искусство второй половины XVII в. / В. Маевський // История военного дела в Польше: Избранные вопросы (диссертации, очерки). – Варшава, 1970.

12. **Мыцык Ю. А.** Анализ отечественных источников по Освободительной войне украинского народа 1648–1654 гг. / Ю.А. Мыцык. – Днепропетровск, 1988.

13. **Мицик Ю. А.** Засвіт встали козаченьки / Ю. А. Мицик, І. С. Стороженко. – Дніпропетровськ, 1990.

14. **Степанков В. С.** Антифеодальна боротьба у роки Визвольної війни та її вплив на формування української державності (1648–1654 рр.) / В. С. Степанков. – Л., 1991.

15. **Стороженко І. С.** Богдан Хмельницький і Запорозька Січ кінця XVI – середини XVII ст. Кн. друга: Генезис, еволюція та реформування організаційної структури Січі / І. С. Стороженко. – Дніпродзержинськ, 2007.

16. Тунманн. Крымское ханство / Тунманн. – Симферополь, 1991.

17. Українська Радянська енциклопедія: в 17 т. – К., 1963. – Т. 4.

18. **Франко І.** Зібр. творів: у 50 т. / І. Франко. – К., 1986. – Т. 43.

19. **Chrzaszcz I.** Pierwszy okres buntu Chmielnickiego woswietleniu uczestnika wyprawy Zoltowodzkiej I naocznegoswiadka wypadkow / I. Chrzaszcz. – Lwow, 1934.

20. Collectanea z dziejopisow tureckich. – Warszawa, 1825. – Т. 2. – Дод. 2.

21. **Czelebiego E.** Ksiega podrozy / E. Czelebiego. – Warszawa, 1969.

22. Hadzi Mehmed Senai z Krymu. Historia chana Islam Gereja III. – Warszawa.

23. **Michalowski J.** Ksiega pamietnicza / J. Michalowski. – Krakow, 1864.

24. **Podhorodecki L.** Stanislaw Koniecpolski ok. 1592–1646 / L. Podhorodecki. – Warszawa, 1978.

Надійшла до редколегії 15.07.2016

УДК 94(477.63) «16»

В. А. Брехуненко

*Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України (м. Київ)*

ЄВРЕЇБОРТЬБА КОЗАКІВ ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВНІСТЬ У СЕРЕДИНІ XVII ст.

Досліджено проблему взаємовідносин між українськими козаками та єврейським населенням України під час української Національно-визвольної війни середини XVII ст. На підставі актуалізації нових

© Брехуненко В. А., 2016

джерел показано необхідність переглянути усталені стереотипи сприйняття тогочасних українсько-єврейських стосунків. Доведено, що гострі конфлікти 1648–1649 рр. мали економічне та релігійне, а не етнічне підґрунтя, а теза про масове винищення євреїв суперечить інформації документальних джерел та подальшій традиції активної участі євреїв в управлінні Гетьманщиною.

Ключові слова: євреї, козаки, українська державність, Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.

В. А. Брехуненко

*Институт украинской археографии и источниковедения
им. М. С. Грушевского НАН Украины (г. Киев)*

ЕВРЕИ И БОРЬБА КАЗАКОВ ЗА УКРАИНСКУЮ ГОСУДАРСТВЕННОСТЬ В СЕРЕДИНЕ XVII в.

Исследована проблема взаимоотношений украинских казаков и еврейского населения Украины в период украинской Национально-освободительной войны середины XVII в. Базируясь на актуализации новых источников показана необходимость пересмотра стереотипов восприятия украинско-еврейских отношений того времени. Доказано, что острые конфликты 1648–1649 гг. имели экономическую и религиозную подоплеку, а не этническую, а тезис о массовом истреблении казаками евреев противоречит данным документальных источников и последующей традиции активного участия евреев в управлении Гетманщины.

Ключевые слова: евреи, казаки, украинская государственность, Национально-освободительная война украинского народа середины XVII в.

V. A. Brekhunenko

*M. S. Grushevsky Ukrainian Institute of Archeography and Source National
Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)*

JEWS AND THE COSSACKS' STRUGGLE FOR UKRAINIAN STATE IN THE MIDDLE OF THE XVIITH CENTURY

The article research the problem of the interrelations between Ukrainian Cossacks and Ukrainian Jews during the National-Liberation War in the middle of the 17th century. On the base of the new historical sources it argue that stereotypical image of the Ukrainian-Jewish coexistence in the Early Modern must be reconsidered. During 1617 centuries the Jews active penetrated in the Cossack society/ The article point out that the Cossacks-Jewish confrontations in the 1648-1649 wasn't ethnic conflict but it was caused by the economic and religious interests. The thesis that the Cossacks' approaches to the Jewish population of Ukraine had been basing on the aim to deprive the Cossacks State (Hetmanate) of the Jews radically contradict the historical documents which were published by scholars recently. Also above-mentioned sources deny the apocalyptic information of Hannover's

chronic regarding the Cossacks' strategy to the Jews from the Kievian region, Podillia and Volyn'. The many Jews took active part in the formation of the Hetmanate and were the largest non-Ukrainian groups of the new Ukrainian elite after the Moldovans and protected the idea of the Hetmanate in the 16 century as a first wave of the Ukrainian political migration.

Keywords: jews, cossacks, Ukrainian state system, National-liberation struggle of the Ukrainian people of middle of XVII of century.

Проблема, яка заторкує стосунки українського козацтва та євреїв, завжди чомусь вважалася дражливою та специфічною. Таку напругу створював шлейф історіографічних стереотипів, у підмурку якого лежать давні міфологізовані уявлення про масове винищення євреїв козаками Богдана Хмельницького в 1648–1649 рр., а також гайдамаками під час Коліївщини 1768 р. І хоча в останні десятиліття не бракувало результативних спроб вийти за межі такого спрощеного сприйняття тогочасних реалій та ревізувати традиційні погляди [10; 13; 16–19; 25], але міцно вкорінений історіографічний тренд і далі продовжує значною мірою визначати тональність наукового сприйняття козацько-єврейських стосунків, не кажучи вже про образи, які наповнюють таку специфічну ділянку, як історична пам'ять різних народів.

Відправним пунктом появи, функціонування та живучості такої тенденції став вплив «Хроніки» Натана Гановера, наповненої апокаліптичними картинами заледве не суцільного винищення євреїв козаками під час української Національно-визвольної війни середини XVII ст., особливо упродовж визвольного походу на Галичину та Волинь 1648 р. [4]. Ідеологічна гострота єврейського питання в XIX–XX ст. посприяла вкоріненню некритичного сприйняття свідчень єврейського хроніста, а прагнення устійнити в усьому світі міф про вроджене антиєврейське наставлення українців довершило справу. У підсумку з книги в книгу транслиювалася ідея про прямий зв'язок між стражданнями євреїв та визвольними змаганнями українців, яке мало на меті посіяти ворожість до спроб українців відродити свою державність. Такі спроби, мовляв, обов'язково будуть супроводжуватися спалахами насилля проти євреїв, тож ліпше зберегти статус-кво, читай перебування України під зверхністю Росії.

Утім, на тлі розвитку компаравістики, яка вписує українське минуле в ширші контексти, а також з огляду на суттєве розширення джерельної бази дослідження шляхом уведення до наукового вжитку незнаних раніше джерел, традиційним стереотипам все важче витримувати інтелектуальну конкуренцію й зберігати наукову актуальність. Міцно приправлена впливом позанаукових чинників схема, опрацьована в загальних рисах ще в XIX ст., перестає працювати на новітньому історіографічному матеріалі, а надто на інформації, що її подають незнані раніше документальні матеріали.

Численні факти XVI – першої половини XVII ст. свідчать про те, що в середовищі українського козацтва не існувало якихось специфічних упереджень щодо євреїв як таких, не кажучи вже про гірші фобії. У євреїв же козаки не викликали ані особливих побоювань, ані відрази. Євреї, які проживали на українських теренах, нічим особливим не виділялися козаків з-поміж інших прошарків українського суспільства й не очікували від козацтва ніяких страхіть. Чи не найпромовистішим виявом усього цього стало адаптування євреїв та караїмів у Військо Запорозькому. Один із караїмів – Ілляш Караїмович – у 1630-х рр. вибився, як добре відомо, на уряд переяславського полковника [21, с. 132]. Євреї ж фіксуються серед козаків щонайменше з кінця XVI ст.

Уже під час другого козацького повстання 1594–1596 рр. у повстанському війську Семерія Наливайка перебував загін зі 110-ти євреїв [7, с. 377–379]. Зрозуміло, що для того, аби такий факт став реальністю мусив бути відповідний шлейф попередніх випадків появи євреїв серед козаків. За 1602 р. маємо звістку, що на Січі опинився навіть єврей з далекого Бреста [12, с. 30]. У 1616 р. відомий факт, коли козак Абрам Дрозденко приїжджав із Запорожжя на волюсть [24, с. 16]. А перехрещений єврей Олександр Іцку перебував серед козаків під час знаменитого рейду гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного на Москву. Наприкінці 1618 р. уже як козак Іцку перейшов з війська П. Сагайдачного на царську службу [15, с. 37–38]. Під час української Національно-визвольної війни середини XVII ст. в ієрархії ворогів євреї для козацтва стояли нижче за поляків [17, с. 248–267].

Словом, з козацького боку не існувало світоглядних перешкод, які б унеможливлювали проникнення євреїв у Військо Запорозьке і навпаки, євреї не бачили потреби виключати можливості переходу до козацького стану. Інша справа, що загальна криза перебування України у складі Речі Посполитої мала в собі у першій половині XVII ст. й компонент, до якого були безпосередньо причетні євреї. І з'явився він на сучасному економічному підґрунті.

Додатковий рівень етнічної напруги – і то практично повсюди в Україні – виник з тієї причини, що реальне господарювання маєтками шляхта-орендарі почали здебільшого передавати в руки євреїв. Останні вже на початку XVII ст. кинулися полювати за орендами, накручуючи й без того чималі відступні, що в кінцевому рахунку було по селянах та міщанах. Про те, у який бік розвивалася тенденція, добре відтінює лист Сімхи Мошковича до князя Януша Острозького від 11 липня 1603 р. стосовно оренди Пиківської волості на Брацлавщині. Як писав новий претендент, *«та оренда ішла по дванадцять сот злотих, а ми вашій князівській мосці дамо дві тисячі злотих»* [22, к. 112]. Якщо на початку століття відбувалася така гонитва за оренда-

ми, можна собі уявити, що творилося під час буму магнатської колонізації 1630–1640-х рр.

Нерідко власники міст віддавали євреям в оренду на рік чи більше все місто, як, приміром, Паволоч (1611), Васильків (1618), Коростишів (1630), Обухів (1643) [8, с. 326–327]. При цьому увійшло в практику право орендаря опікуватися й церквами, що відкривало дорогу до різних фінансових та моральних надужиттів на ґрунті релігійних потреб та почуттів християн. Дійшло до того, що орендарі почали зачіпати релігійні струни навіть найпотужніших князівських родин. Так, у 1623 р. брацлавський воєвода князь Олександр Заславський розпачливо скаржився своєму батькові волинському воєводі князю Янушу Заславському на єврея-орендаря містечка Верхів побіля Острога. Той не тільки мірився пустити на випалювання селітри дерев'яний замок та церкву при ньому, а й *«тіло княгині, пращура нашої, хоче викинути (з могили в церкві. – В. Б.) й де-інде в землю вкинути»* [23, к. 459].

Наруга євреїв-орендарів, які прибрали до своїх рук православні церкви, сприймалася неймовірно гостро й на віки закарбувалася в колективній історичній пам'яті українського населення. Невипадково й через замало не два століття усе це вихлюпнулось на сторінки «Історії Русів», невідомий автор якої не пошкодував барв, описуючи образи, завдані християнам такими орендарями [18, с. 42].

Як найближчі до селян визискувачі саме євреї-орендарі концентрували на собі гнів, що в середині XVII ст. виведе їх в очах повстанців на друге місце після поляків серед ворогів. Крім того, єврейські купці були затятими конкурентами українських колег по ремеслу, що додавало свою пайку незадоволення – і значну. На Волині євреї фактично монополізували ринок оренди нерухомості, а в тих містах, де їм вдалося набути чисельну та економічну перевагу (Острог, Володимир та ін.), часто подібно до орендарів вдавалися до активів, трактованих християнами за наругу: будували синагоги вищими за церкви та костели, висловлювали зневагу до християнських святинь, здійснювали напади на православні церкви [5, с. 469–477]. Навіть єврейський хроніст Н. Гановер, якого дуже важко запідозрити в симпатіях до козаків та їхньої справи, вкладає у уста гетьмана Богдана Хмельницького такі слова: *«...над нами панує не лише шляхта, а й плем'я найприниженіше серед усіх народів (євреї. – В. Б.)... дійде до того, що вони запрягатимуть наш народ до плуга замість волів»* [4, с. 28–29].

Крім того, орендарі виводили на нову орбіту давнє незадоволення міщан привілейованим становищем шляхти в містах. Будь-який шляхтич користувався там правом безмитної торгівлі та позацехового ремесла, що в українських умовах різко обмежувало здатність міщан нарошувати капітали, а відтак і перетворитися на силу, здатну

подібно до західноєвропейських бюргерів провокувати імпульси для зміни суспільної моделі.

Врешті, далася взнаки й загальна антиіудейська атмосфера, яка панувала в конфесіоналізованій Європі, зокрема і в Речі Посполитій, додатково живлячись настановами булли папи Павла IV від 1555 р. з її неприхованим антисврейським спрямуванням. Цілоком у дусі часу православне духовництво іудеїв не толерувало, наслідуючи і дальні, і ближчі (польські) європейські зразки. Жорсткий антисврейський та антиіудейський твір краківського астронома П. Моецького був добре відомий в Україні, а застрільниками й головними виконавцями сврейських погромів у Львові були студенти єзуїтського колегіуму, відкритого в 1608 р. [9, с. 229–237].

Зростання напруги між українцями та євреями на соціальному ґрунті перепланило європейські впливи, наприклад, у рішеннях православного собору 1640 р. про заборону православним купувати м'ясо у євреїв та прислужувати в єврейських обійстях кухарками й повітухами. Накладаючись на дедалі вороже ставлення козаків, міщан та селян до орендарів чи конкурентів-купців, ці промовисті сигнали від отців Церкви тільки посилювали антисврейські та антиіудейські настрої [13, с. 114–119; 16, с. 248–255; 25, р. 17–140].

Вже на старті української Національно-визвольної війни середини XVII ст. гетьман поєднав докази, які мобілізаційно працювали в козацькому, міщанському та селянському середовищах, з універсальними аргументами, розрахованими на сприйняття елітами в Речі Посполитій та за її межами. Насамперед на щиту опинилися козацькі кривди та особисті образи Б. Хмельницького: від наїзду Д. Чаплинського на хутір Суботів та безрадісного становища козацьких вдів до гнітючих умов Ординації 1638 р., засилля магнатських латифундій, які підрубували під корінь козацький спосіб життя, свавілля орендарів, призначення полковниками поляків тощо [16, с. 241–242]. Водночас пояснення війни в релігійних барвах захисту православ'я від католиків та уніатів, було доповнено антисврейськими мотивами, що зачіпало чутливу струну загальноєвропейської напруги, яка існувала між християнами та іудеями. Події зображувалися також і як протистояння з носіями цієї нехристиянської віри, від котрих, як писав Б. Хмельницький, *«азнали ми нестерпних кривд і зневаги»* [6, с. 30].

Проте євреї не стали головними ворогами повсталих. Як доказово показав С. Плохій [16, с. 248–255], на першому місці в ієрархії противників перебували поляки. За євреями було друге місце. І загинуло їх немало. *«У козаків з поляками війна велика», «пани і поляки, і жиди всі тікають до Польщі»*, – такими мотивами просякнуті повідомлення з України [1, с. 282; 3, с. 41]. Однак до табору ворогів євреї потрапили не з якоїсь нібито вродженої ворожості до них укра-

їнців, а із соціальних мотивів як орендарі, зненавиджені селянами та міщанами. Образно кажучи, якби орендарями виявилися папуаси, під гарячу руку потрапили б вони, а не євреї. Не могла не підкинути свого і збройна та моральна підтримка, яку євреї надавали шляхті проти козацького війська. Зокрема, вони підставили плече шляхті в Тульчині, Полонному, Барі, Острозі, Комарному, Замості [13, с. 118].

Тогочасний єврейський хроніст Н. Гановер малював апокаліптичну картину єврейських втрат під час руху козацького війська на захід [4]. Навіювані ним страхітливі образи, підкріплюючись звістками деяких інших джерел про переслідування і вбивства євреїв, створили міцне підґрунтя для уявлень про те, що невід'ємною складовою війни був особливий антисемітський терор з боку козаків і селян, який призвів до масової загибелі в Україні євреїв. Однак нещодавно виявлені описово-статистичні джерела повідомлень наративів та листів виглядають надміру емоційно.

Реєстри подимного Волинського воєводства, холоднокрівно фіксуючи у 1649–1650 рр. чисельність християн та євреїв з метою обкладення податками (а всі євреї належали до оподаткованого прошарку), свідчать про відсутність у козаків мотивацій маніакально винищувати євреїв. Скажімо, в Дубно, де за словами Н. Гановера, ще в 1648 р. нібито *«всіх євреїв було вбито – числом до 1100 душ»* [4, с. 93], реєстр подає в 1650 р. 47 єврейських будинків (приблизно 376 душ) [14, с. 527], тоді як у 1632 р. було лише 37 (296 душ) [20, с. 366]. У Киселині в 1649 р. з 72-х будинків 37 було єврейськими, рівно стільки, скільки і в мирному 1629 р. Що показово, зберіглася в місті й частка єврейського населення відносно християнського – 51 % [2, с. 106; 14, с. 422]. У Ковелі в 1650 р. існувало 20 єврейських будинків, Локачах – 14 у Гулевичах у 1649 р. – 8 [14, с. 461, 468]. А отже важко говорити про цілеспрямоване викорінення євреїв «під пень» чи про наміри зробити це.

З іншого боку, якщо порівняти між собою реєстри за першу половину XVII ст., стає очевидним, що принаймні в багатьох містах чисельність євреїв скорочувалася і в мирний час. Зокрема, у тому ж таки Дубно в 1629 р. налічувалося 58 єврейських будинків, у 1632 – лише 37, у Гулевичах у 1629 р. – 25, у 1632 р. – 18, Грицеві у 1629 р. – 12, у 1632 – 9 [20, с. 56 зв., 366, 465]. Крім того, християни під час воєнного лихоліття страждали так само. У Киселині, приміром, за реєстром 1651 р. пустою стояли 43 християнські двори з 72-х, і 16 єврейських з 37-ми [14, с. 540]. Зрештою, вбивствами євреїв не гребували й татари. Так, реєстр 1650 р. фіксує у Гулевичах, де залишилося 8 єврейських будинків, що *«інші спалили татари»* [14, с. 486].

Показово, що тих євреїв, які перехрещувалися, козаки не чіпали. Цієї «пільги» були позбавлені навіть поляки (*«багато жидів хрес-*

тяться, а поляків, хоч і хрестяться, не приймають») [16, с. 248–267]. Багато хто скористався нагодою, щоб вберегти життя, а перегодом повернувся до рідної віри. Серед козаків і далі було чимало євреїв. Пізніше частина з них виб'ється на чільні уряди в Українській державі, що було б неможливо, якби козаки мали якісь особливі упередження щодо євреїв.

За останніми підрахунками, упродовж існування Гетьманщини на старшинських урядах перебувало 29 євреїв. За своєю чисельністю євреї-старшини поступалися лише волохам (тих було 53), значно переважаючи татар (19), сербів (19), московитів (10), болгар (4), поляків (3), угорців (3), молдаван (2), чехів, німців, циган (по одному) [11, с. 10]. Найуспішніші з цих євреїв будуть вірними соратниками Івана Мазепи, підуть у політичну еміграцію й до скону боронитимуть ідею незалежнення України від Московії (Григорій Герцик, Федір Нахимовський, Федір Минович та ін.).

Таким чином, стосунки між козаками Гетьманщини та євреями слід остаточно вивести з опції чорне / біле. На проблему слід подивитися під кутом звичайного співіснування в одному політичному та соціальному просторі, де конкуренція за певних обставин переходить у ворожнечу, а врешті є можливим поєднання зусиль. Кар'єри євреїв у владних структурах Гетьманщини, входження євреїв до нової шляхти – найкраще тому підтвердження.

Бібліографічні посилання

1. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России. – СПб., 1875. – Т. VIII.
2. Баранович А. Украина накануне Освободительной войны середины XVII в. (социально-экономические предпосылки войны) / А. Баранович. – М., 1959.
3. Воссоединение Украины с Россией. Документы и материалы: в 3 т. – М., 1953. – Т. II.
4. Глибокий мул. Хроніка Натана Гановера / упоряд. Н. Яковенко. – К., 2010.
5. Довбищенко М. В. Волинська шляхта у релігійних рухах кінця XVI – першої половини XVII ст. / М. В. Довбищенко. – К., 2008.
6. Документи Богдана Хмельницького. – К., 1961.
7. Еврей-казаки в нач. XVII в. // Киевская старина. – 1890. – Т. 29. – С. 377–379.
8. Заяць А. Судочинство в приватних містах Правобережної України у XVI – першій половині XVII століть / А. Заяць // Кризь століття. Студії на пошану Миколи Крикуна з нагоди 80-річчя. – Л., 2012. – С. 219–244.
9. Капраль М. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини) / М. Капраль. – Л., 2003.
10. Когут З. Повстання Хмельницького, образ євреїв і формування української історичної пам'яті / З. Когут // Когут З. Коріння ідентичності студії з ранньомодерної та модерної історії України / З. Когут. – К., 2004. – С. 244–271.
11. Кривошея В. В. Українська козацька держава. Частина I. Урядники гетьманської адміністрації / В. В. Кривошея. – К., 2005. – С. 10.
12. Мищик Ю. А. Козацький край. Нариси з історії Дніпропетровщини XV–XVIII ст. / Ю. А. Мищик. – Д., 1997.

13. **Мицик Ю. А.** Українсько-єврейські відносини напередодні і в роки Визвольної війни українського народу (1648–1658) / Ю. А. Мицик // Розбудова держави. – 1998. – № 11/12. – С. 114–119.

14. Національно-визвольна війна в Україні 1648–1657: зб. задокум. актових книг. – К., 2008.

15. **Опарина Т.** Украинские казаки в России: единоверцы или иноземцы (Микита Меркушевский против Леонтия Плещеева) / Т. Опарина // Соціум. Альманах соціальної історії. – К., 2003. – Вип. 3. – С. 21–45.

16. **Плохій С.** Хмельниччина та євреї. Причини до ідеології повстання / С. Плохій // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Історичні та філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича. – Л., 1998. – Вип. 5. – С. 475–487.

17. **Плохій С.** Наливайкова віра. Козацтво та релігія в ранньомодерній Україні / С. Плохій. – К., 2005.

18. **Плохій С.** Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / С. Плохій. – К., 2013.

19. **Сисин Ф.** Євреї та повстання Богдана Хмельницького / Ф. Сисин // Марра Mundi: зб. наук. пр. на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя. – Л.; К.; Н.-Й., 1996. – С. 479–488.

20. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 25, спр. 184.

21. **Щербак В.** Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XVI – середина XVII ст. / В. Щербак. – К., 2000.

22. Archiwum Główne Akt Dawnych. – Archiwum Publiczne Potockich. – № 9. – Т. 1. – К. 112.

23. Archiwum wojewódzki w Krakowie. Oddział na Wawelu. – Archiwum Sanguszków. – № 75/ III. – S. 459.

24. Biblioteka PAN w Krakowie – № 1051 (Biblioteka Narodowa. – Oddział mikrofilmów. – Mf. 21986).

25. **Ettinger S.** The Legal and Social Status of the Jews of Ukraine from the Fifteenth Century to the Cossack Uprising of 1648 / S. Ettinger // Journal of Ukrainian Studies. – 1992. – № 1–2. – P. 107–140.

Надійшла до редколегії 15.04.2016

УДК 94 (477.64): 355.11.018 «1575/1625» Яворницький

О. С. Амеліна

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ПРОБЛЕМАТИКА КОЗАЦЬКОГО ЗДОБИЧНИЦТВА В РОБОТАХ Д. І. ЯВОРНИЦЬКОГО

Розглянуто наукова спадщина академіка Д. Яворницького, яка безпосередньо стосується тематики козацького здобичництва. Проаналізовано праці вченого з історії українського козацтва, і виявлено його ставлення та обґрунтування феномена козацького здобичництва. Особливу

© Амеліна О. С., 2016